

בנין וצדקה

על פרשת השבוע

מהיכן היה בהמות להמצריים במכת דבר ושחין וברד

ומפורש להדיא שעדיין היה לכל המצריים מקנה רב, רק החילוק שביניהם היה, שהירא את דבר ה' הכניס את כל מקנהו אל הבתים, ואילו מי שאינו ירא את דבר ה', השאיר את מקנהו בשדה, אך הדבר פשוט שעדיין היה לכל המצריים מקנה רב. והוא תמיהה ופליאה גדולה, מנין היה להם כל זה, הרי הפסוק עומד וצווח, "וימת כל מקנה מצרים".

מכת דבר היה רק על הבהמות שבשדות ולא על הבהמות שכבתים

והנה לגבי מכת שחין, מצינו שרש"י הקשה כבר כך, על לשון הפסוק (ט, י) ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה, מקשה רש"י, ואם תאמר, מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר (פסוק ו) וימת כל מקנה מצרים.

ובכח קושיא זו מחדש רש"י, שמכת דבר לא היה אלא על הבהמות שבשדות בלבד, ורש"י מוכיח כך, ממה שנאמר בלשון ההתראה, (פסוק ג) 'הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה', דמשמע מזה שהמכה לא תהיה רק בשדות ולא בבתים*. וממילא אתי שפיר, איך היו להמצריים בהמות במכת שחין, כי גם במכת דבר, כל הירא את

בפרשתן כתיב (ט, ג-ו), הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד וגו'. ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים וממקנה בני ישראל לא מת אחד.

והנה מלשון הפסוק 'וימת כל מקנה מצרים' משמע, שממש "כל" מקנה מצרים מתו במכת דבר. ולפי זה יש להבין מה שנאמר בהמשך הפסוקים במכת שחין (ט, י), ויקחו את פיה הכבשן ויעמדו לפני פרעה ויזרוק אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה. וקשה, מהיכן היה להם בהמות שיוכלו ללקות בשחין, הרי כבר מתו כל הבהמות לפני כן במכת דבר.

ועל דרך זה יש להבין עוד מה שמבואר להדיא בפרשת ברד, שעדיין היו להמצריים מקנה בשפע רב, כמו שנאמר (ט, יט-כא), ועתה שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עליהם הברד ומתו. הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה.

א. אמנם הרמב"ן חולק על רש"י, ומפרש שבאמת היה מכת דבר גם על הבהמות שבבתים, ומה שנאמר בלשון ההתראה 'במקנך אשר בשדה', היינו מפני שהדרך הוא שרוב המקנה נמצאים בשדה, ולכן התרה אותם רק בהווה, אך בודאי היה מכת הדבר גם במקנה אשר בבית. והרמב"ן מוכיח כן מלשון הפסוק (ט, ו) וימת כל מקנה מצרים, דמשמע מזה שמתו ממש 'כל' מקנה מצרים, גם אותם שבשדות וגם אותם שבבתים.

והנה לפי שיטת הרמב"ן קשה עדיין קושיית רש"י, על מה שנאמר במכת שחין (ט, י), ויהי שחין

דבר ה' הניס את מקנהו אל הבתים ונשאר
כל בהמותיו בחיים, והם הם אשר לקו במכת
שחין.³

יראים את ה' והשאירו את בהמתם בשדות,
מתו כל מקניהם, ובהם נתקיים "וימת כל מקנה
מצרים".

ואם כן איך יתכן שכאן במכת ברד היו בהמות
בשפע גם להמצריים שאינם יראים את ה',
וכלשון הפסוק 'ואשר לא שם לבו אל דבר ה'
ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה', והרי כיון
שאינו ירא את ה', בודאי השאיר כל בהמותיו
בשדה גם בעת מכת דבר, ונמצא שכבר מתו כל
בהמותיו, ואם כן איך היו יכולים עתה במכת
ברד, להשאיר את מקניהם בשדה?¹

קשה מהיכן היה בהמות במכת ברד לאותם שאינם יראי ה'

אמנם כאשר מגיעים למכת ברד, אשר כבר
נתבאר ששם מפורש להדיא בפסוקים, שהיה
מקנה רב לכל המצריים, בין להיראים את דבר
ה', ובין לאלו שלא שמו לבם לדבר ה', הנה שם
לא מבאר רש"י שום דבר, מהיכן היה להמצריים
מקנה רב.

להמצריים היה יותר קל להאמין שיגיע מכת דבר, מלהאמין שיגיע מכת ברד

ומביא הריב"א² שר' יוסף בכור שור כבר הקשה
כך על רש"י. ותירץ על זה הר"ר אליקים, על פי

והדבר קשה להולמו, שהרי רש"י פירש
להדיא במכת דבר, שרק היראים את דבר ה'
שהכניסו את בהמתם לבית, לא שלט מכת
הדבר בבהמתם, משא"כ המצריים שאינם

אבעבועות פורח באדם ובבהמה, מהיכן היה להם בהמות במכת שחין, הלוא לפי הרמב"ן מתו כבר במיתת
דבר כל הבהמות ממש, וכלשון הפסוק (ט, ו) "וימת כל מקנה מצרים".

ומתיר רבינו בחיי (ט, ט) שלשה תירוצים: א), שלאחר מכת הדבר כששמעו שאר הארצות שמתו כל
מקנה מצרים, הביאו למצרים בהמות חדשות, ואנשי מצרים קנאוהו מהם. ב) "וימת כל מקנה מצרים" אין
פירושו ממש "כל", רק מתו רוב המקנה, כי רובו ככולו. ג) "וימת כל מקנה מצרים" פירושו, כל המקנה
שארן לישראל בו שותפות, אבל המקנה שהיה משותף עם ישראל, ניצל ממכת הדבר. ולאחר מכת דבר
כשנשארו המצריים כמעט ללא מקנה, קנו מישראל את החלק שהיו שותפים בו, ומעתה נעשו הבהמות
של המצריים לגמרי, ולכן לקו במכת שחין.

ב. ורש"י מסיק, 'וכן שנויה במכילתא אצל (יד, ז) ויקח שש מאות רכב בחור'. ואכן גם להלן בפרשת
בשלח (שם) פירש"י, ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים - ומהיכן היו הבהמות הללו, אם תאמר
משל מצרים, הרי נאמר (ט, ו) וימת כל מקנה מצרים, ואם תאמר משל ישראל, והלא נאמר (י, כו) וגם
מקננו ילך עמנו. משל מי היו, מן הירא את דבר ה' (ט, כ). מכאן היה רבי שמעון אומר, כשר שבמצרים
הרוג, טוב שבנחשים רצוץ את מוחו.

ג. ואליבא דרש"י לא שייך לומר שלשת תירוציו של הרבינו בחיי, שהרי בפרשת בשלח הקשה רש"י,
מהיכן היה להם השש מאות רכב בחור, ותירץ, שהיו מהירא את דבר ה'. ומוכח מזה שרש"י חולק על
כל שלשת תירוציו של הרבינו בחיי, וסובר שאותם שאינם יראים את ה', מתו כל מקניהם במכת דבר,
וכבר לא היה להם שוב בהמות עד עתה בקריעת ים סוף.

כי אליבא דרש"י, 'וימת כל מקנה מצרים' הוא כפשוטו, שמתו ממש 'כל' מקנה מצרים שהיו בשדות, ולא
רק רובו ככולו, רק לא נשאר מהם אפילו אחד. וכן לא קנו בהמות משאר ארצות או את חלק השותפות
שהיה לישראל בבהמתם. ולכן פירש שמוכרחים לומר שהשש מאות רכב בחור שהיו בקריעת ים סוף
היו דוקא מהירא את הדבר ה', כיון שרק להם היו בהמות. והדרא קושיא לדוכתה אליבא דרש"י, מהיכן
היו בהמות לאותם שאינם יראים את ה' במכת ברד.

ד. החזקוני מתיר, שגם להמצריים שלא שמו לבם לדבר ה', היה להם קצת מקנה על ידי מקרה, שלא
הוציאו לשדות בימים שהיו מכת הדבר, לא מפני שיראו את ה', רק שבמקרה השאירו את הבהמות הללו
בביתם, וממילא לא מתו, שהרי לשיטת רש"י לא שלטה מכת דבר כי אם בשדות ולא בביתם.

אך הוא תירוץ דחוק קצת, שהרי דרך הבהמות להיות בשדות, ואיך קרה להם מקרה כזה שהיה בהמתם

היו מצריים שהסכימו לקיים רק חומרא ודיוק ולא הלכה מפורשת

ועל פי דבריו של הר"ר אליקים אפשר להוסיף ולבאר עוד, למה היו מצריים כאלו שרק במכת דבר היו יראי ה', ואילו במכת ברד נעשו רשעים. דהנה במכת דבר לא הודיע להם משה בבירור, שיהיה איזה חילוק בין הבהמות שבבתים שישארו בחיים, לבין הבהמות שישארו בשדות שימותו במכה זו. ורק דייוקן כן מדבריו ממה שאמר בלשון התראתו **במקנך אשר בשדה**, דמשמע מזה שרק המקנה אשר בשדה ימות, ולא המקנה שבבתים^ה.

וכיון שכן המצריים שהם יראי ה' ומאמינים לדברי משה, לא היה להם עתה נסיון קשה אם להכניס את הבהמות לבתים או לא, וניסו לעשות כל טצדקי להציל את בהמתם ורכושם, וכיון שהבינו מדבריו של משה שיש צד לומר שלא ינזקו הבהמות שבבתים, לכן הלכו והכניסו את הבהמות לבתים, ועוד הרגישו בעצמם שהם צדיקים, הלומדים בעיון ובדקדוק רב כל דיבור של משה, ומחמירים על עצמם להכניס את הבהמות מן השדה אל הבית, הגם שלא נצטוו על כך כלל.

לעומת זה במכת ברד שקיבלו ציווי מפורש מפי משה (ט, יט) **'ועתה שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עליהם הברד ומתו'**, עתה כבר היה להם נסיון קשה להכניס את בהמתם לבתיהם, שהרי הם עבדי פרעה, הנלחם קשות עם משה רבינו, ואיך ילכו עתה לקיים בפועל דבריו של משה רבינו, ולהראות לעין כל שהם מאמינים בדבריו של משה, שאכן

מה שחידש רבינו תם מאורלייניש, שמכת הדָּבָר הוא דָּבָר מצוי ורגיל לבוא, ולכן כששמעו המצריים מפי משה, שיגיע מכת דבר, לא היו צריכים להיות כל כך יראי ה' על מנת להאמין בדבריו, כיון שהוא דבר הרגיל לבוא.

לעומת זה מכת ברד שהוא חידוש גדול בקורות העולם, שהרי אפילו גשמים רגילים אין יורדים במצרים, ואיך יתכן שפתאום ירדו גשמים, ולא רק גשמים בלבד, רק מים המעורבים עם אש, שהם שני דברים נוגדים. והיה קשה מאד להמצריים להאמין שיתקיימו דברי משה ויבוא מכת ברד על מצרים.

היו מצריים שרק במכת דבר היו יראי ה' משא"כ במכת ברד נעשו רשעים

ועפ"ז תירץ הר"ר אליקים, דהשתא אתי שפיר איך היה מקנה להמצריים במכת ברד, אפילו למי שלא שם לבו לדבר ה'. כי היו מצריים שדוקא במכת דבר האמינו לדברי משה שיבוא מכת הדבר, מאחר שהוא ענין המצוי ורגיל לבוא, ולכן הכניסו את מקניהם לבתיהם ונשארו כל מקניהם בחיים.

אמנם כששמעו על מכת ברד שהוא חידוש גדול, שהאש והמים יעשו שלום ביניהם, ובפרט במצרים שאין הגשמים יורדים שם, לכן נעשו עתה רשעים ולא האמינו עוד לדברי משה, ולכן עתה לא הכניסו את מקניהם אל הבתים. ורק אחדים האמינו גם עתה לדברי משה, והכניסו את מקניהם לבתים.

בפנים הבית. ובפרט לפי מה שכתב הרמב"ן (ט, ג), שהיות שהבהמות הם האלהות של מצרים, ותועבת מצרים כל רועה צאן (בראשית מו, לד), לכן היו מפרישים אותם הרחק מן הערים, בלתי בעת השתמשם בסוסים לרכוב, ובחמורים במשא.

ה. וגם בזה גופא יתכן שהמצריים הסתפקו איך לפרש דברי משה הללו, אם כשיטת רש"י, שהמכה יהיה רק על המקנה אשר בשדה, ולא על המקנה שבבתים. או כשיטת הרמב"ן, שדיבר הכתוב בהווה, ורוב המקנה נמצא בשדה, אך באמת יהיה המכה גם על הבהמות שבבתים.

ושלימות, המפורשים להדיא בשולחן ערוך והפוסקים, הם מזלזלים לפעמים ואינם מקיימים אותם כלל רח"ל.

ועל ענין זה מזהיר הכתוב בפרשת ואתחנן (דברים ד, ב), **'לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצווה אתכם - ולא תגרעו ממנו'**, לפעמים כאשר רוצים להוסיף על המצוות חומרות והידורים, זה גורם לו לגרוע ח"ו מן המצוות, שלא לקיים הלכות שלימות אשר כל אחד מישראל מחוייב לעשותם?

במכת ברד חששו מפני המלעיגים עליהם

עוד אפשר לבאר כעין זה, למה היו מצריים שבמכת דבר היו יראי ה', ואילו במכת ברד נעשו רשעים. כי במכת דבר לא היה להם מה לחשוש מפני המצריים המלעיגים עליהם, כי לא היה הדבר מפורסם שהמכה לא תשלוט בבהמות שבבתיים, ולא היה ציווי מיוחד מפי משה להכניס את הבהמות לבתים, וממילא לא היה ניכר במי שמכניס את בהמותיו לביתו שהוא עושה כן מפני אמונתו בדברי משה, ולכן כל מי שרק ירא את ה', הכניס את בהמותיו לבית ללא שום חשש שילעגו עליו על כך.

יהיה חילוק בין הבהמות שבשדות שעליהם יהיה הברד, לבין הבהמות שבבתים שינצלו.

בשלמא במכת דבר כשלא היה הודעה ברורה על כך, שיהיה חילוק בין הבית והשדה, לא היה איכפת להם לנסות להציל את רכושם, ועוד להרגיש שהוא צדיק המדקדק היטב דבריו של משה, ומחמיר לעשות מה שלא נצטווה. אך עתה במכת ברד שהמכניס את מקנהו בבית מגלה דעתו שהוא נכנע למשה רבינו ומקיים את דבריו ומאמין לדבריו, לזה לא היו מוכנים בשום אופן, ולכן עתה נעשו רשעים ולא הכניסו את בהמתם לבתיהם.

לא תוסיפו - ולא תגרעו

ויש לנו ללמוד לימוד גדול מזה, כי לדאבונינו גם אצל בני ישראל שייך לפעמים ענין כזה, יש אנשים שכאשר שומעים על איזה חומרא שאפשר אולי לדייק בדברי הפוסקים, הם קופצים מיד על המציאה לקיים את החומרא ואת ההידור בריש גלי, ובפרט כשהענין שנוי במחלוקת אם יש בזה איזה הידור ומקום להחמיר, הם יפרסמו בראש כל חוצות שצריכים להחמיר בכך. בו בזמן שבנוגע להלכות אחרות

1. מן הראוי להדגיש שאין כוונתנו בזה לזלזל ח"ו ביראי ה' המחמירים בכל ענין והלכה, לקיימם לפי כל ההידורים ולפי כל השיטות, דאדרבה, כל המרבה להדר את המצוה הרי זה משובח, וכך נהגו אבותינו ורבותינו מעולם.

רק כוונתנו בזה לאלו שקופצים על החומרות שלא לשם שמים, רק כדי להשקיט את מצפונם על מה שאינם מקיימים כדת הלכות שלימות בשו"ע, לכן הם מפרסמים בראש כל חוצות, שאדרבה הם מחמירים גדולים בענינים מסויימים.

2. עיין במשלי יעקב (פרשת ואתחנן אות שד"מ) מהגה"ק המגיד מדובנא, שהביא על כך משל נפלא: 'משל לאחד שהיה שואל כלים משכניו, והיה מחזיר לבעליו שני כפות או שני קערות תחת אחד. וכאשר הביא אל אחד שני קערות, התפלא מאד אמר לו מדוע תתן לי יותר מאשר השאלתי לך. השיב ואמר כי הכלי אשר הבאתי תוך אהלי, הרה גם ילדה אצלי ואם כן שלך הוא... ולקול הדברים האלה היה מפציר בו אולי אתה צריך כלי גם היום, ויתן לו כלי אחד ולמחר הביא לו שנים.

ויהי היום ויבוא אליו ויאמר, השאלני נא מנורת כסף שלך הגדולה, כי זבח משפחה היום בביתי ויתן לו בשמחה רבה, כי הלא יחזיר לו שני מנורות. ולמחר תבע אותו את המנורה, ויען, דע אחי כי מתה המנורה... וזה צועק ולועג וכי מי שמע כזאת אשר המנורה תמות. ויאמר לו, מי שמע או מי ראה אשר הקערה תלד... ואחר כי אתה האמנת לקול האות הראשון, צריך אתה להאמין לקול האות האחרון כי המנורה מתה. הנמשל, כי המוסיף במצוה אומר כי המצוה הרה וילדה. ואחר כך כאשר תבוא לידו מצוה גדולה ויקרה, תחבולות יעשה ויאמר, כי מתה ואין זה זר אצלו. לכן הזהיר הכתוב ואמר, לא תוסיפו על הדבר כו', מדאגה - ולא תגרעו ממנו.

לפעמים צריכים להיות תקיף וללכת כנגד הזרם

וביותר מזה יש להיזהר שלא להיות מאותם אנשים שהם הולכים תמיד לפי הזרם, אם המון העם מקיימים מצוה זו והדבר מקובל עליהם, גם הם יקיימו מצוה זו בדחילו ורחימו. משא"כ כשהמון העם מזלזלים באחד מן המצוות, וכדי לקיים מצוה זו כראוי צריכים ללכת 'כנגד הזרם', הם ימנעו עצמם מזה, למרות שהם יראי ה' באמת, מ"מ מאחר שאינם מסוגלים לצאת בפומבי ולעשות דבר שלא מקובל על ההמון, ימנעו עצמם בעל כרחם מקיום המצוה רח"ל.

ולכן מצד אחד כתיב (ט, כ) **הירא את דבר ה' מעבדי פרעה וגו'**, ואילו בצד השני של המטבע לא כתוב 'ואשר לא ירא את דבר ה', רק לשון הפסוק (ט, כא) הוא, **'ואשר לא שם לבו אל דבר ה'**, כי הוא ירא שמים אמיתי, ומ"מ מרוב פחדו וחששו ללכת כנגד הזרם, הוא **'לא שם לבו אל דבר ה'**.

ובודאי צריך להיזהר מאד מזה, רק יאזור מתניו בגבורה ותקיפות, לקיים כל מצוות השי"ת ללא שום פחד ומורא משום בריה שבעולם". וכלשון הגמרא (ברכות כח:), **'יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם'**, והיינו שצריכים להיזהר שהמורא שמים שלו יהיה לכל הפחות כמו המורא שיש לו מבשר ודם, ולא יתכן שהמורא בשר ודם יגרום לו שלא יחשוש על המורא שמים רח"ל.

מופת המטה היה כתשובה לטענת פרעה שכלל ישראל לא ראויים להיגאל ה"ו

וזה גופא היה טענת פרעה, שח"ו כלל ישראל אינם ראויים להיגאל ממצרים, מפני שאנו רואים שהיראת שמים אינה אמיתית, מאחר שהם לא מוכנים ללכת כנגד הזרם, שהרי הדבר

לעומת זה במכת ברד, שמשה רבינו ציווה במפורש להכניס את הבהמות לבתים, מפני שלא תשלוט המכה בבתים, היה חלק מהיראי ה' שחששו להכניס בהמתם לבתיהם, כי חששו מחבריהם המצריים שילעגו עליהם על מה שהם מצייתים לפקודת משה ומאמינים לדבריו, ולכן נמנעו ולא הכניסו בהמתם לבתיהם, למרות שהיו יראי ה'.

ובפרט לפי מה שכתב **המשך חכמה**, שעבדי פרעה היו מסתובבים ומזהירים שלא יניחו לשום אדם אשר בשדה, להכניס את מקנהו אל הבתים, כדי להראות שאנחנו לא מאמינים במשה, לכן אפילו חלק מהאנשים שהיו יראי ה' במכת דבר והכניסו את בהמתם לבתיהם, מ"מ עתה נמנעו מלציית לפקודת משה, מפני שחששו מאזהרתם של עבדי פרעה.

אל יתבייש מפני המלעיגים עליו בעבודת ה'

וכמובן שגם מזה יש לנו ללמוד לימוד גדול, שלא להתפעל כלל מאנשים אחרים, ולחשוש מה יאמרו הבריות עליו, רק להיות ירא שמים אמיתי, ללא שום מורא וללא שום פחד משום בריה שבעולם.

כמובן שהוא נסיון גדול, לא על חינוך כתב הרמ"א ענין זה מיד בסימן הראשון של השולחן ערוך (או"ח סי' א ס"א) 'ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת', כי הוא דבר המצוי אצל כל אחד, שהוא נמנע לעשות ענינים שונים, מפני הבושה והחשש שלא ילעגו עליו. אך בודאי צריכים לעמוד בנסיון הקשה, ולהיות חזק ותקיף, שלא להתבייש משום איש.

ח. ענין זה ראינו ביותר אצל כ"ק הגה"צ רבי בנימין רבינוביץ זצוק"ל (יומא דהילולא א' שבט), שלא היה נרתע משום איש, ולא זו כמלוא נימה מחמת שום איש. וכמו כן ראינו אצלו מה שנתבאר מקודם, שידע להגדיר היטב מהו הלכה ומהו חומרא והידור בעלמא. וחבל על דאבדין, זכותו הגדול יגן בעדינו ועל כל ישראל אמן.

ויטהרו ויקדשו את עצמם בכל האפשרי, וכמו המטה שמיד כשנתרחק מן פרעה, נהפך שוב למטה קדוש, ולכן בודאי הם ראויים להיגאל.

נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר

ועל פי דברי האוהב ישראל אפשר לבאר הפסוקים בסוף פרשת שמות (ה, א-ג), ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר ה' אלקי ישראל שלח את עמי ויחוגו לי במדבר. ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח. ויאמרו אלקי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו.

ויש להבין למה בתחילה אמרו בסתמא 'שלח את עמי ויחוגו לי במדבר', ולא פירשו שהם רוצים להתרחק ממצרים רק דרך שלשת ימים, ורק לאחר שהתריס פרעה ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו, אזי אמרו לפרעה שהם רוצים להתרחק רק דרך שלשת ימים במדבר.

וקשה, שהרי השי"ת ציווה את משה כן, שיאמרו לפרעה שהם רוצים להתרחק רק דרך שלשת ימים, כמו שנאמר (ג, יח) ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלקי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו. ואם כן למה לא אמרו מיד לפרעה שהם רוצים להתרחק רק דרך שלשת ימים, כמו שציווה אותם ה'.

ובכלל יש להבין איך יתכן שהשי"ת ציווה אותם לומר כן, הרי אליבא דאמת לא היה להם שום מחשבה וצד להתרחק רק דרך שלשת ימים, רק רצו להתרחק לגמרי וללכת לארץ ישראל, ואיך יתכן שנצטוו להוציא ח"ו דבר שקר מפיהם לפני פרעה, ולומר לו 'דרך שלשת ימים'.

טענת פרעה הרשע היה שבני ישראל רוצים להישאר במצרים

וע"פ הנ"ל אפשר לבאר, שטענת פרעה היה כן, אתם באים אלי כביכול בשליחותם של

וודאי שאילו כבר יצאתם ממצרים ובאתם לארץ ישראל, היו כולם יראי ה' ועובדים את ה' באהבה ויראה. משא"כ עתה כשהם עדיין במצרים, והם רואים שהזרם כאן במצרים הוא לעבוד עבודה זרה, הם לא מוכנים ללכת כנגד הזרם, ולכן הם עצמם נהפכו לעובדי ע"ז, וכיון שהיראת שמים שלהם אינה אמיתית, אינם ראויים ח"ו להיגאל ממצרים. ועל זה ציווה הקב"ה למשה ואהרן שיעשו לפני פרעה המופת של המטה.

וכמו שמבאר האוהב ישראל (בפרשתו), שהיה חידוש נפלא בעיני פרעה ועמו על ששמעו מפיהם של משה ואהרן, שרצון השי"ת לגאול את בני ישראל מתחת סבלות מצרים, הגם כי המה גם כן משוקעים בתוך גילולי מצרים ותועבותיהם, ועדיין אין להם שום מצוה ואיזה זכות עצמן, ואם כן מה נשתנו אלו מאלו. ולכן שאל על זה מופת, כדי שיתאמת אצלו דיבורם של משה ואהרן, ויראה שככל אשר יצא מפיהם כן יקום ולא יפול מדבריהם ארצה.

וזוהו מה שנאמר (ז, ט), כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין. דהנה המטה הוא קודש קדשים, שהרי בו נעשה כל המכות וקריעת ים סוף, אמנם כאשר יושלך המטה הזה גופא לפני פרעה, יהי לתנין ונחש שהוא מקור הטומאה - הנחש הקדמוני. ואילו כשיחזור אהרן ליקח את זה אליו, יהפוך מיד הנחש הטמא, להיות שוב מטה קדוש ביותר.

ובזה יתורץ לו קושייתו על מה הם ראויים להיגאל. כי באמת בני ישראל זרע אבותינו הקדושים הם שורש ומקור הטוב, רק עם כל זה בהיותם בין המצריים ותחת שיעבודם שהם בחינת הרע גמור, אזי נתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, ולזה הם כעת משוקעים בגילולי מצרים ותועבותיהם, וכמו שהמטה נהפך לתנין כשהיה קרוב לפרעה, אבל מצד טבעם ומזגם ותולדותם הם קדושים וטהורים. ובאמת כשיגאלו מתחת יד עול גלותם ושיעבודם, שליכו מהם כל בחינת הרע שהיו בו מקדם,

כל ישראל, שכולם רוצים לצאת ממצרים כדי ללכת ולזבוח לפני ה' אלקיכם. אך אני איני רואה אתכם אלא כשקרנים, וכמו שאמר אחר כך (ה, ט) **ואל ישעו בדברי שקר**.

כי אני רואה שהמון אנשים מבני ישראל נהפכו לעובדי עבודה זרה, ונתערבו בין המצריים ונעשו ממש כמותם, הללו עובדי עבודה זרה והללו, כבר אין שום חילוק ביניהם. ונמצא שאתם דוברים שקר בטענתכם שכלל ישראל רוצים לצאת ממצרים, כי אדרבה, רצונם להישאר תמיד במצרים, ובודאי שאינם רוצים כלל ללכת ולזבוח לפני ה' אלקיכם, שהרי כבר נהפכו מזמן לעובדי עבודה זרה, ואיזה שייכות יש להם עם השי"ת.

וזהו מה שאמר להם פרעה, **'מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח'**, כלומר, אתם אומרים לי, **'כה אמר ה' אלקי ישראל'**, ועל זה אני שואל אתכם, מיהו ה' - אלקי ישראל, הרי בני ישראל כבר עזבו את ה' ואינם שומעים בקולו, ולמה דוקא אני צריך לשמוע בקול ה' לשלח את ישראל, בו בזמן שהם עצמם אינם רוצים לצאת מכאן, כי ברצונם להמשיך לעבוד ע"ז, ולכן גם אני **'לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח'**.

חלק גדול מכלל ישראל לא רצו לצאת ממצרים ומתו בשלשת ימי אפילה

ואכן אנו רואים שאפילו בשעה שכבר יצאו ממצרים כתיב (יג, יח), **'וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, ופירש"י, חמושים - אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה. ובמכילתא (בא, יב) מבואר יותר מזה, 'וחמושים עלו בני ישראל', אחד מחמשה, ויש אומרים אחד מחמישים, ויש אומרים אחד מחמש מאות עלו, ואילו השאר רצו להישאר במצרים ומיאנו לצאת משם, ומתו בשלשת ימי אפילה, כדי שלא יראו המצריים במפלתם.**

ורואים מזה שאפילו כשאחזו כבר במכה התשיעית, מכת חושך, כשכבר ראו כולם עין בעין יד ה' והשגחתו על כל הנבראים במשך

כל המכות, עדיין היו מאות רבבות בני ישראל שרצו להישאר במצרים. על אחת כמה וכמה לפני שהתחילו המכות, כשהיו עדיין שקועים בטומאת וטינופת מצרים, היה בודאי עוד הרבה יותר אנשים מבני ישראל שלא רצו לצאת ממצרים. וזהו מה שטען פרעה למשה ואהרן, איך אתם אומרים שכל ישראל רוצים לצאת ולזבוח לה', הרי שקר אתם דוברים, כי רובם רוצים להישאר כאן במצרים תחת ידי.

כשכלל ישראל יתרחקו מפרעה דרך שלשת ימים ימאסו בטומאת מצרים וירצו לעבוד את ה'

ועל זה השיבו להם משה ואהרן, **'נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו'**, פירוש, כל מה שכלל ישראל משוקעים בטומאת מצרים ורצונם להישאר כאן, הוא רק מפני שהם נמצאים בקירבתך, אך כאשר רק יתרחקו מכאן דרך שלשת ימים, ויצאו מתחת ידך, מיד ימאסו בכל טנופת העבודה זרה שבמצרים, וירצו כולם לזבוח לפני ה' אלקינו.

ולכן בתחילה לא אמרו לפרעה דרך שלשת ימים, רק **'שלח את עמי ויחוגו לי במדבר'**, כי כששמע משה מפי הקב"ה שיש לו לומר לפני פרעה **'דרך שלשת ימים'**, הבין מיד שהוא רק ישמש כתשובה הגונה על טענת פרעה, ולא שרצון הקב"ה הוא שבאמת יתרחקו רק דרך שלשת ימים.

רק כשפרעה יתריס נגד ישראל ויאמר שהם כבר תחת ידו ואינם רוצים לצאת, על זה השיבו ויאמרו לו, שהוא רק מפני שהם נמצאים תחת רשותו, משא"כ כאשר רק יתרחקו מכאן דרך שלשת ימים, ימאסו בכל טומאת וערות מצרים, וירצו לפני השי"ת לעבדו ולהקריב לפניו קרבנות.

על ידי המופת של התנין היה שייך להביא על פרעה עשרת המכות

וזה גופא היה הכוונה במה שנצטוו לעשות לפני פרעה המופת של המטה הנהפך לתנין,

הגם שלא היה זה שום חידוש כלל לפני פרעה מה שנהפך המטה לתנין, ואדרבה הוא צחק ולעג עליהם מאד, כמו שמבואר **במדרש** (תנחומא וארא, ג), שהביא נערים ותינוקות בני חמש ובני ארבע שנים, וישליכו איש מטהו, וכל המטות נהפכו לתנינים.

אך כוונת הקב"ה בזה היה כמו שביאר **האזהב ישראל** לעיל בארוכה, כדי להראות לפרעה שכמו שהמטה הקדוש ביותר, נהפך לנחש הטמא כשהוא מתקרב לפני פרעה, כך כל מה שכלל ישראל רוצים כעת להישאר במצרים, הוא רק מפני שהם כעת קרובים אליך. וכשם שהמטה שנהפך לנחש, כשרק נתרחק קצת מפרעה, נהפך שוב למטה קדוש, כך כלל ישראל, כשרק יתרחקו מפרעה דרך שלשת ימים, יתהפכו מיד לקדושים וטהורים. ולכן יש לפרעה לשמוע בקול ה', ולהוציא את ישראל ממצרים, מאחר שרצונם האמיתי הוא, לעבוד בדוקא את ה' אלקי אבותם.

וכשמיאן פרעה גם עתה להוציא את ישראל, הביא עליו הקב"ה מיד העשרה מכות, כיון שכבר נתיישב לו זה עתה במופת המטה ביישוב נפלא ובהיר, כל קושייתו שהיה לו בתחילה, שכלל ישראל בעצמם רוצים להישאר במצרים, וכבר הבין היטב שהוא רק מפני שהם קרובים אליו, כמו שראה אצל המטה שנהפך לתנין טמא כשהיה קרוב אליו. לכן מעתה יש עליו תביעה חזקה על מה שאינו מוציא את ישראל ממצרים, ומגיע לו עונשים ומכות כבדים ביותר, על מה שהוא ממאן לשמוע בקול ה'.

המצריים לא יכלו להאמין שהברד לא ירד אפילו בחצר הבית

עוד אפשר לבאר בדרך נוסף למה היו מצריים שבמכת דבר היו יראי ה', ואילו במכת ברד נעשו רשעים. על פי מה שחידש מרן הגר"ז (חידושי הגר"ז סימן פט), שהברד לא ירד מן השמים על כל מקום במצרים, רק ירדת הברד היה רק במקום שהיה נמצא שם אנשים או בהמות או אילנות ועשבים.

והוא מדייק כך ממה שנאמר (ט, כב) 'זיהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה בארץ מצרים', דלכאורה לא היה צריך הפסוק להאריך כל כך, והו"ל 'זיהי ברד בכל ארץ מצרים' ותו לא. ממה שהפסוק מפרט כל דבר לחוד, שהברד ירד על האדם, ועל הבהמה, ועל כל עשב השדה, משמע מזה שלא ירד הברד בכל הארץ, רק במקומות שהיו שם אנשים ובהמות ואילנות ועשבים.

ומוסיף הגר"ז, שמה שאמר להם משה, שיכניסו את מקניהם לבית, אין הכוונה בזה, שהבית שיש לו גג ישמש להם כמקום מחסה מהברד, רק אפילו אם יהיו בבית שגגו רעוע ופתוח למחצה לשליש ולרביע, ואפילו אם הבהמות יהיו בחצר הבית, ברפת הבקר ובדיר הצאן, גם כן ינצלו, כי הברד לא ירד רק על מי שנמצא בשדה, משא"כ מי שיהיה בבית, לא יצטרך לשמירה ומחסה מן הברד היורד מן השמים, רק כלל וכלל לא ירד הברד עליו, מאחר שקיים פקודת משה ונכנס אל הבית.

ועפ"ז אתי שפיר, דוקא במכת דבר היה הדבר פשוט להמצריים, לירא את ה' ולהכניס את הבהמות לבית, כדי שלא ימותו במכת הדבר שיהיה רק בשדות. משא"כ במכת ברד היה הדבר מוזר בעיניהם, ולא יכלו להאמין שאכן יהיה כדבר הזה, שאפילו מי שלא נמצא תחת גג ומחסה, לא ירד עליו הברד, ורק מי שישאר בשדה, ירד עליו ברד מן השמים. ולכן גם מי שהיו נכללים עם היראי ה' במכת דבר, נעשו עתה רשעים במכת ברד, ולא רצו להאמין לנס גדול כזה.

יעזור השי"ת, שנזכה ליראת שמים אמיתית, לירא את ה' באמת ובלבב שלם, ולשמור ולעשות ולקיים כל המצוות בלי שום התפעלות מהאנשים המקיפים אותנו, ובזכות זה יהיה לנו שמירה מן השמים מכל המרעין בישין, ויתקיים בנו מה שנאמר (טו, כו) 'כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך', שנזכה לרפואות וישועות וכט"ס, אמן.